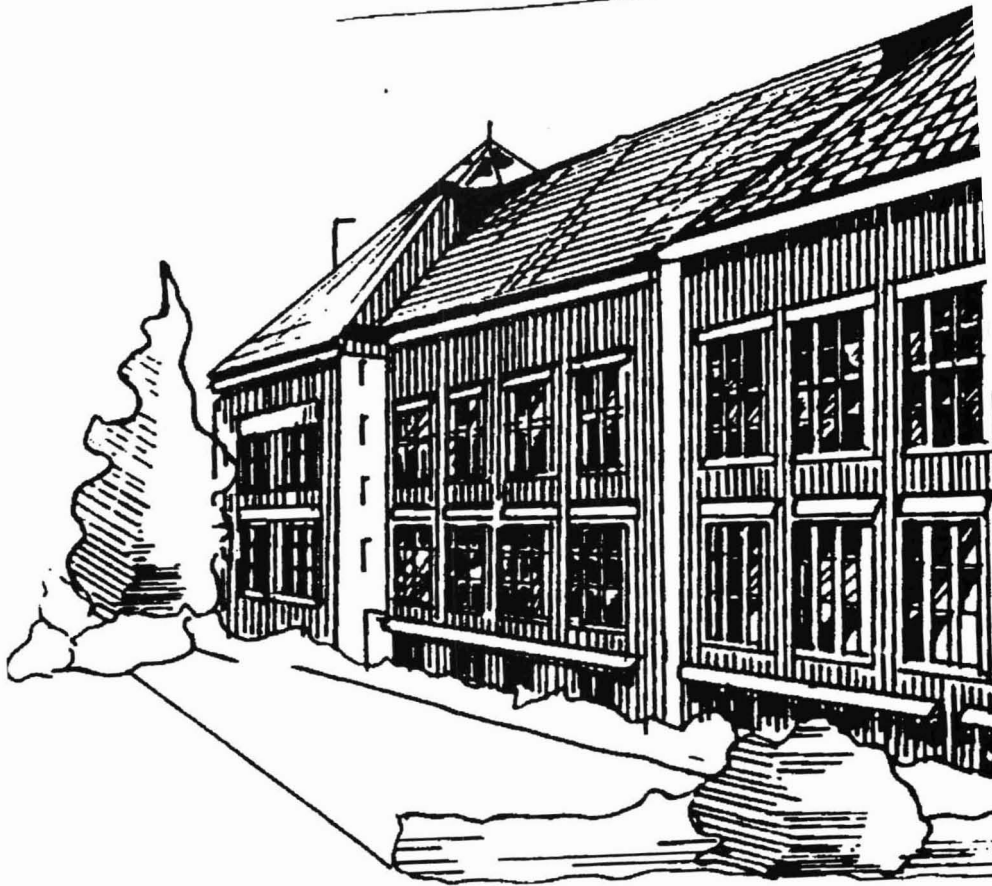

Mineralogisk Geologisk Museum

75

MINERALOGISK-
GEOLOGISK MUSEUM

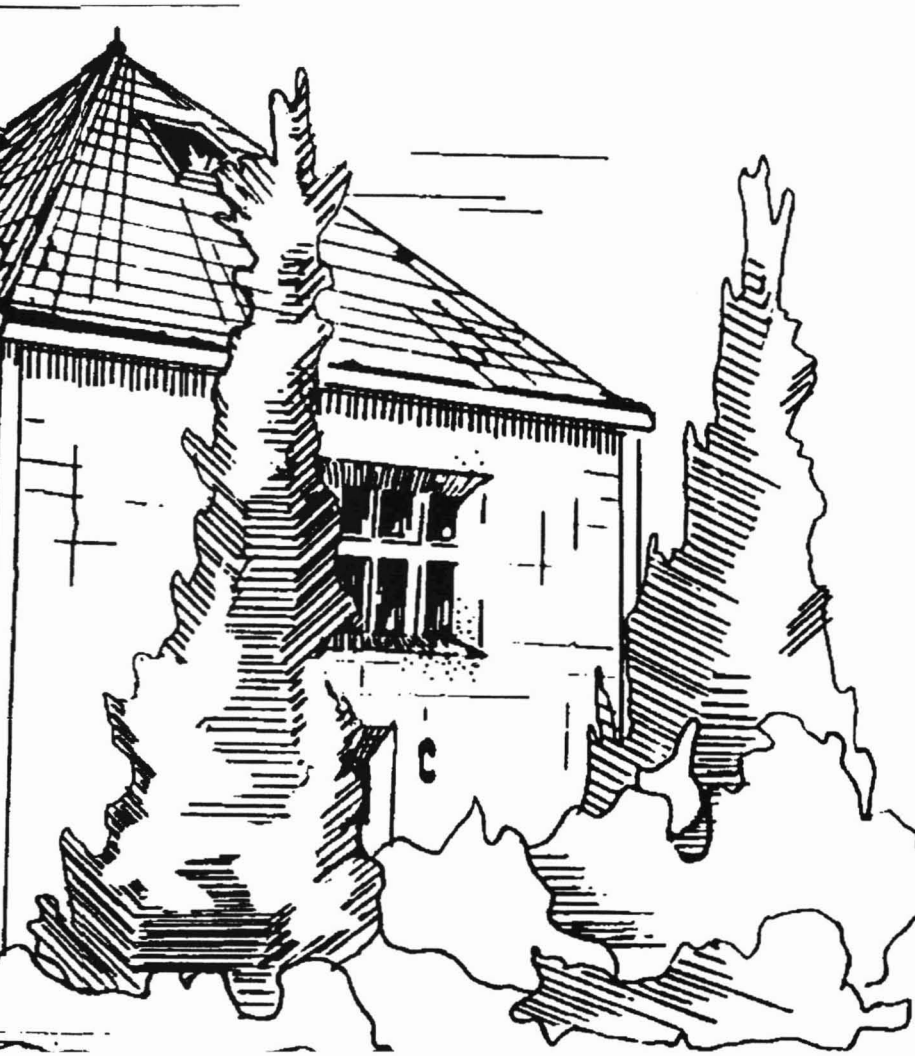
UNIVERSITETET I
OSLO
SARS' GATE 1
N-0562 OSLO

Tel.int +47 22 851600
Telefax +47 22 851800

*Ord ved markeringen av 75 års jubileumet for åpning av
utstillingene i Geologisk museum
ved Universitetet i Oslo*

Av
Bestyrer ved museet
Tom V. Segalstad

Kjære Rektor, Dekanus, kolleger, venner!

Velkommen til Geologisk museum, til vår markering av 75-års jubileet for åpningen av museets geologiske utstillinger!

27. oktober 1920 ble Geologisk museum på Tøyen offisielt åpnet for publikum. «Kongen var til stede, og [professor Waldemar Christofer] Brøgger holdt åpningstalen i den geologiske sal. Det var ingen sitte-

plasser for tilhørerne. Kongen stod med hatten i hånden og hørte ærbødig på Brøgger», står det i museets 50-årsberetning. Professor Brøgger var ildsjelen bak opprettelsen av de naturhistoriske museer på Tøyen, og derfor står hans byste ved inngangen til Botanisk hage i Sarsgaten. Han var internasjonalt sett en fremragende mineralog, og virket som Universitetets

rektor, som bestyrer i 27 år, og som stortingsrepresentant. Han tapte forøvrig en for ham viktig kamp 8 måneder før Geologisk museums utstillinger åpnet for 75 år siden: Han ville ha utbygging av Universitetet på Tøyen, og ikke på Blindern.

Konservator Gunnar Raade vil etterpå innvie dere i litt av

Geologisk museums lange og varierte historie og forhistorie. La meg bare her påpeke at utstillingene i første rekke var beregnet på de geologistuderende, som i perioden 1915 - 1935 fikk all sin geologiundervisning ved Universitetet i Oslo nettopp her. Utstillingene var imidlertid åpne for publikum noen timer hver dag, unntatt mandag. Først de siste 5 år har de systematiske undervisningsutstillinger blitt gjort om til utstillinger om geologiske prosesser, for publikum, takket være ekstrabevilgninger fra Fakultetet, det såkalte UTAD-programmet.

Bygningen huset også andre institusjoner. Statens Råstofflaboratorium ble opprettet her av Stortinget i 1917, med professor Victor Moritz Goldschmidt som leder, og holdt hus her til 1952. Opprettelsen førte til grunnleggingen av vitenskapsgrenen **geokjemi**, og det skjedde nettopp her ved Geologisk museum. Norges Geologiske Undersøkelse hadde i en lang periode kontorer her. Og Museenes Skoletjeneste har vært her siden sin opprettelse i 1960.

I tillegg til **forskning** og **undervisning**, er **samlinger**, både magasiner og utstillinger, samt **formidling**, spesielt viktige på et museum. Samlingene tjener som referanser, spesielt typesamlingene av nye mineraler, bergarter og fossile organismer. Disse tilhører den internasjonale base av fundamental geologisk kunnskap i vårt samfunn,

og for kommende generasjoner. Slike samlinger, og samlinger av godt vitenskapelig beskrevet materiale, har en enorm nytteverdi.

Formidling dreier seg om popularisering, hvor vi må tilstrebe en viss forenkling av sakskomplekset for at folk skal forstå hva det dreier seg om. Imidlertid må vi passe oss for at forenklingen ikke går for langt, slik at det faglige innhold blir mangelfullt eller direkte galt.

Eksempel: Hvis vi forenkler Arkimedes' lov, den om oppdrift av legemer i vann, blir vel følgende formulering forsåvidt riktig, men ikke dekkende: «*Når et legeme nedsenkes i vann, blir det vått*». Snarere har vi vel alle opplevd den praktiske tilpasning av Arkimedes' lov i det daglige: «*Når et legeme er nedsenket i vann, ringer telefonen*».

For å illustrere mine poenger, vil jeg i populariseringens ånd lese en modernisert versjon av det norske folke-eventyret «Prinsessen som ingen kunne målbinde», meget fritt gjengitt etter Asbjørnsen & Moe:

Det var en gang en konge; han hadde en datter som var så vrien og vrang i ord at ingen kunne målbinde henne, og derfor lovt han at den som kunne gjøre det, skulle få prinsessen og halve kongeriket attpå.

Det var nok av dem som ville prøve seg, skal jeg tro, for det er ikke hver dag en kan få en kongsdatter og et halvt kongerike til givendes. Grinden til kongsgården sto ikke noen stund, de kom i flokk og følge fra øst og vest, både ridende og gående. Men det var ingen som kunne ordbinde prinsessen. Til sist satte kongen ut at de som prøvde seg, men ikke kunne, de skulle sviemerkes på begge ørene med det store sviejernet hans - han ville ikke ha dette rennet igården sin til ingen ting.

Så var det tre brødre også, Per, Pål og Espen Askeladd, som hadde fått spurt om prinsessen, og da de ikke hadde det for rart

hjemme, ville de ut og friste lykken, og se om de kunne vinne kongsdatteren og halve riket. De var venner og nokså vel forlikt, og derfor gikk de i følge alle tre.

Da de hadde kommet et stykke på veien, nærmere bestemt i Espedalen, fant Askeladden en rar, blinkende sten på veien.

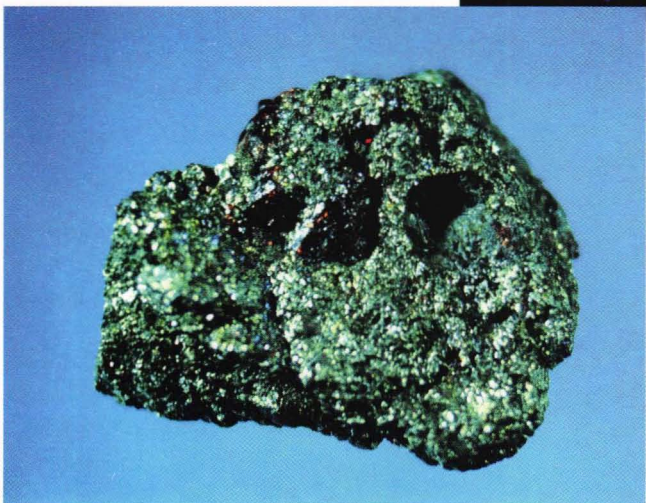
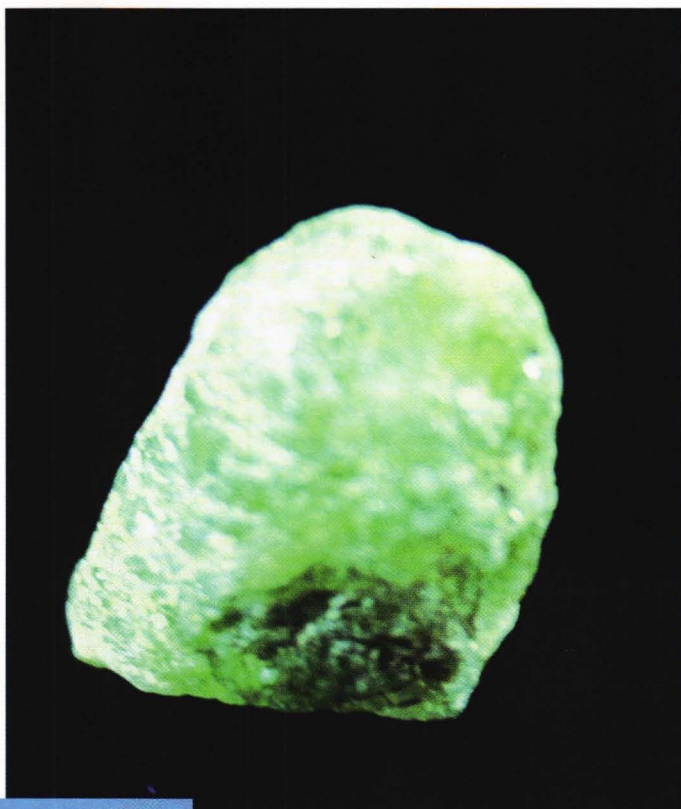
«Jeg fant, jeg fant!» ropte han.

«Hva fant du?» spurte brødrene.

«Jeg vet ikke riktig, jeg tror det må være et nytt nikkelfineral for verden i denne magnetkisen, jeg kaller det for **pentlanditt**», sa han.

«Fy, kast den! Hva skal du med den?» sa de to, som alltid trodde at de var de klokeste.

«Å, jeg har slikt å gjøre, jeg har slikt å føre, jeg fører vel den», sa Askeladden.

Da de hadde gått et stykke til, fant Askeladden en fin grønn sten; den tok han opp.

«Jeg fant, jeg fant!» ropte han.

«Hva fant du nå», sa brødrene.

«Jeg fant en annen fin sten, det må være **olivinsten**», svarte han.

«Pøh! Hva skal du med den? Kast'n!» sa de to.

«Jeg har slikt å gjøre, jeg har slikt å føre, jeg fører vel den», sa Askeladden.

Da de hadde kommet litt lenger, fant han en annen fargerik sten.

«Gutter, jeg fant, jeg fant!» sa han.

«Nå, hva fant du nå?» spurte brødrene.

«Dette må være **flusspat**», svarte Askeladden.

«Æsj! Det var da også noe å dra på! Kast det!» sa de.

«Å, jeg har slikt å gjøre, jeg har slikt å føre, så fører jeg vel det», svarte Askeladden.

Da de hadde gått et langt stykke til, i Egersund-området, fant han enda en blinkende sten; den tok han også opp.

«Jeg fant, jeg fant, gutter!» ropte han.

«Hva fant du nå da?» sa de andre.

«En **ilmenitt**, titanjernsten», sa han.

«Æsj! Kast det! Hva skal du med det?» sa de.

«Nei, jeg har slikt å gjøre, jeg har slikt å

føre, så fører jeg vel den», sa Askeladden.

Om litt, da de var kommet til gården Thortveit nederst i Setesdalen, fant han en ny, spesiell sten.

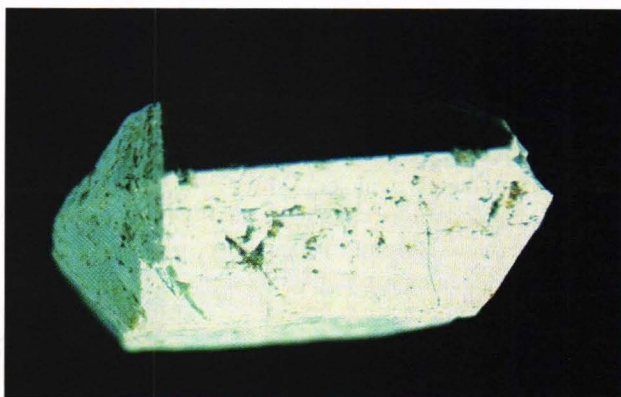
«Nei, gutter, jeg fant, jeg fant!» ropte han.

«Det var da svare til finning på deg! Hva fant du nå igjen?» sa de to eldste.

«Jeg tror det må være et nytt scandium-mineral for verden, jeg kaller det for **thortveititt**», sa han.

«Å, kast'n! Hva gjør du med den?» sa de.

«Jeg har slikt å gjøre, jeg har slikt å føre, jeg fører vel den», sa Askeladden.

Så var de fremme ved kongsgården, og la inn til kongsdatteren. Først den eldste.

«God dag», sa han.

«God dag igjen», svarte hun og vridde på seg.

«Det er fælt varmt her», sa han.

«Det er varmere i glohaugen», svarte prinsessen; der lå svejernet ferdig og ventet. Da han så det, gikk det i stå for ham med én gang, og så var det ute med ham.

Det gikk ikke likere med den mellomste.

«God dag», sa han.

«God dag igjen», svarte hun og vrikket på seg.

«Det er fælt så hett her», sa han.

«Det er hetere i glohaugen», svarte hun. Dermed så mistet han også mål og mæle, - og så var det frem med jernet igjen.

Så kom Askeladden.

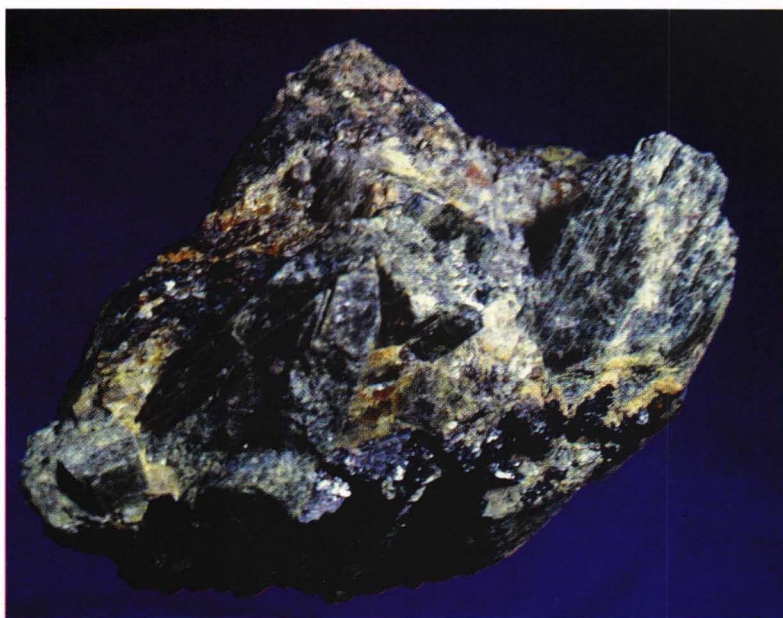
«God dag», sa han.

«God dag igjen», svarte hun og vrikket og vridde på seg.

«Det var da godt og varmt her», sa Askeladden.

«Det er varmere i glohaugen», svarte hun; hun ble ikke blidere for det den tredje kom.

«Det var råd å få smeltet ut nikkelet av **pentlanditten** min da?» spurte han.

Da de nærmet seg Kongsgården, bukket Askeladden seg og plukket opp enda en sten.

«Nei, nei, gutter, jeg fant, jeg fant!» sa han.

«Bare du fant litt vett til du kom frem!» sa de to. «Hva var det du fant igjen da?»

«**Apatitt**», svarte han.

«Isj da! Det var noe å ta opp også! Kast'n! Hva gjør du med den?» sa brødrene.

«Jeg har slikt å gjøre, jeg har slikt å føre, så jeg fører vel den, skal jeg vinne prinsessen og halve riket», sa Askeladden.

«Ja, du ser ut til det du!» sa de to.

«Det klarer du ikke, du trenger en varmebestandig smeltedigel for det», sa kongsdatteren.

«Å, det har ingen nød, jeg lager det av denne **olivin-stenen**», svarte gutten.

«Det blir ikke varmt nok», sa hun.

«Jeg bruker **flusspat** som flussmiddel for å senke smeltetemperaturen», sa gutten, og tok

frem flusspaten.

«Men jeg trenger ikke nikkel, jeg har nikkel-allergi», sa kongsdatteren.

«Da smelter vi heller **ilmenitt** og utvinner titan, et metall som kroppen aksepterer, jeg har funnet Europas største titanforekomst ved Egersund, han viste frem ilmenitten.

«Men jeg vil heller ha et lett metall for fremtidens fly og romfart», sa prinsessen.

«Det kan vi bruke scandium til, med navn etter Skandinavia og finnes i **thortveititt** i Setesdalen», han tok frem thortveititten.

«Men jeg kjeder meg, og har bare sort/hvitt

TV, har du noe som kan gi meg farger på TV'n min?» sa hun.

«Ut av **apatitt** kan vi utvinne sjeldne jordarts-grunnstoffer, som har den egenskap at de gir fluorescens med fine farger når de bombarderes med elektronstrålen i TV-apparatets bilderør. Er ikke det fint?» sa gutten, og drog frem apatitten.

«Hva kan man ellers gjøre med alt dette stenrasket?» sa hun.

«Her har jeg nok til å starte et geologisk museum!» sa gutten.

Da var endelig prinsessen målbundet.

Om Askeladden vant kongsdatteren og det halve kongeriket eller

ikke, er ikke så interessant i denne sammenheng, for han fikk nok penger av kongen til å bygge et geologisk museum!

Og snipp, snapp, snute, så er eventyret om nytten av stensamling, og samfunnets nytte av kunnskapen om den, ute!

I del 2 i presentasjonen av Geologisk Mineralogisk Museum vil vi få en kortfattet historikk samt godbiter fra museets samlinger.

red.